Метадискурсивність попри загально декларовану "відкритість" до різних типів дискурсу передбачає не тільки класифікаторську діяльність у вигляді визначення структуризації метатекстових елементів за низкою ознак. Це поняття вищого ступеня абстракції, яке в принципі можна прирівняти до якнайширшого узагальнення суб'єктних виявів.

[1]Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского. – М., 1972. – С. 315; [2]Бахтин М.М. Автор и герой в эстетической деятельности // Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1986. – С. 9-191; [3]Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – М., 1990; [4]Бахтин М.М. Автор и герой… – С. 41-42, 52; [5]Там само. – С. 16-17; [6]Вежбицка А. Метатекст в тексте // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. VIII. Лингвистика текста. – М., 1978. – С. 404; [7]Там само. – С. 404; [8]Там само. – С. 402-421; [9]Шаймиев В.А. Об иллокутивных функциях метатекста. Перечитывая А. Вежбицку…: (на м-ле лингвистических текстов) // Русистика. – СПб. – 1999. – С. 71; [10]Норман Б.Ю. Грамматика говорящего. – СПб, 1994. – С. 40; [11]Ростова А.Н. Метатекст как форма существования метаязыкового сознания. – Томск, 2000; [12]Hyland R. Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse // Journal of pragmatics – 1998. – Vol. 30, № 4. – P. 437–455; Brinton L.J. Pragmatic markers in English grammaticalization and discourse functions. – Berlin, New York, 1996; Fraser B. What are discourse markers? // Journal of pragmatics. – 1999. – Vol. 31. – P. 931– 952; [13]Hyland R. Persuasion and context… – P. 437–455; [14]Brinton L.J. Pragmatic markers… – P. 30; [15]Tiittula, L. Metadiskurs: Explizite Strukturiengsmittel im mündlichen Diskurs. – Hamburg, 1993; [16]Кох В.А. Предварительный набросок дискурсивного анализа семантического типа // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. VIII. Лингвистика текста. – М., 1978. – С. 163; [15]Фуко М. Археология знания. – К., 1996. – С. 56; [16]Там само. – С. 56.

О.І. Іліаді, канд. філол. наук

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИЙ ШАР В ГІДРОНІМІЇ СЕРБІЇ, ХОРВАТІЇ, БОСНІЇ, ГЕРЦЕГОВИНИ ТА ЧОРНОГОРІЇ.

Стаття продовжує розпочатий автором раніше цикл публікацій, присвячений реконструкції та етимологічній інтерпретації праслов'янського гідронімного прошарку західної підгрупи південнослов'янських мов. Відновлення архаїчних слов'янських лексем і кваліфікація їх як елементів праслов'янського словника тут ґрунтується на принципах, викладених у попередній публікації.

The article continues the serie of articles that is ls dedicated to the reconstruction and etimologic interpretation of Old-Slavonic hydronymic stratum of the west subgroup of south-Slavonic languages. The reconstruction of archaic Slavonic lexems and qualifying them as elements of Old-Slavonic vocabulary is grounded on principles, that stated in previous publication.

***Ala(ja) / *Jala(ja)**: *Jala* – права притока ріки Босни в Боснії [Головацкий: 368], *Јала* – ріка, притока Спречі [Харузин: карта]. Гідронімізація форми жіночого роду ад'єктива **alъ(jь) / *jalъ(jь)*: слвн. *jâl* 'яловий, безплідний, порожній', рос. *ялая* 'молода корова, "нетель"' [ЭССЯ, Вип. 1: 67; наведені в статті **alovъjь / *jalovъjь*]. Можливо, сюди ж укр. *Яле* (*Jałe*) – назва двох потоків у басейні Лімниці [SG, T. II: 386] ‹ **Ялоє*. Мотивація за типом, якістю ґрунту, землі, суміжної з течією гідрооб'єкта.

Етимологічно тотожна безсуфіксна структура репрезентована в укр. *Яль*, gen. *Ялі* – потч., л. витік Галаштова п. Білої Тиси л. Тиси л. Дунаю [СГУ: 635]. Щодо обох гідронімів, враховуючи факт відсутності в діалектах балкано-карпатського ареалу відповідних форм (проте нові лексикографічні джерела можуть внести певні корективи у таке твердження), доцільно припускати достатньо старі випадки лексико-семантичної деривації – деривації праслов'янського рівня. Тобто маємо справу, з одного боку, з псл. **Ala(ja) / *Jala(ja)*, а з другого – з **Alь / *Jalь*, *-i* (*ĭ*-основа) – прагідронім, мотивований **alь / *jalь*, *-i*.

У принципі, не виключена залежність гідронімів від місцевих апелятивів ~ укр. закарп. *ялóвий* 'хвойний ліс' [Жеґуц, Піпаш: 171].

Зробимо останнє зауваження стосовно ймовірних шляхів альтернативного пояснення генези гідронімів: потенційно не виключено, що деякі з них (це стосується й східнослов'янських) репрезентують сліди і.-є. **H₁el-/*H₁ol-* 'бігти; текти, пливти' ~ лит. *alėti* 'текти, капати', *Ala* – назва ріки[1]. Тобто можлива праслов'янська основа з варіантним (*ō*-вокалізмом) щодо лит. *alėti*.

Asena(ja) / *Asenъ: серб. *Јасена – ріка, притока Морави [Головацкий: 370], *Јасен* (5) – потоки [Павловић: 142], пол. *Jasiona* – гідрооб'єкти в басейні Одеру та ін. [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 109], блр. *Ясен*, *Ясин* (*Jasienika*) – гідрооб'єкт на території колишньої Мінської губернії [Vasmer, Bd V: 385] ~ блр. *Ясено* – гелонім (бас. Прип'яті) [Багамольнікава: 150] ‹ **Aseno(je)*.

Лексико-семантичні похідні на базі відповідних родових форм ад'єктива **asenъ(jь)* ~ **asenъ* / **asenь* 'ясен' (щодо архетипів назви дерева див.: [ЭССЯ, Вип. 1: 79]). Реконструкцію **asenъ(jь)* в ЭССЯ пропущено.

***Bukovica** / ***Bukъvica**: *Буковица* – гірська ріка в Чорногорії (південна частина Дурмитору [Ровинский: 114]), серб. *Буковица* (вар.: *Буквица*) – ріки: 1) притока р. Увац ([Гильфердинг: 79]; в російському граматичному оформленні тут наведено два варіанти родового відмінка: *Буковицы* та *Буквицы*, фактично – *Буковице*, *Буквице*); 2) л. Уба п. Тамнави п. Сави; 3) л. Обниці л. Колубари [Павловић: 52-53], чес. *Bukovice* – гідронім [Šmilauer: 479], пол. *Bukowica* – гідрооб'єкти в басейнах Вісли, Одеру та ін. [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 57].

Гідронімізація апелятивів **bukovica* / **bukъvica* (: слвн. *búkovica* 'місцевість, поросла буком'; болг. *бу́квица* 'рослина буковиця', слвц. *bukvica* 'плід буку' і под. [ЭССЯ, Вип. 3: 89, 91]). Сюди ж ст.-рос. *Буковица* – місцева назва [НПК, Т. V: 329].

***Buna**: серб. *Буна* – ріка, п. Чехотини п. Дрини [Павловић: 54], *Буна* – ріка в Боснії (Мостар; [Харузин: 72; Гильфердинг: 30]). Пор. ще її притоку *Буница* (Боснія; [Харузин: 121]) ~ укр. *Буня* – гідрооб'єкт у басейні Прип'яті [Vasmer, Bd I: 228] ‹ **Bun'a*.

Формально – лексико-семантичний дериват від апелятива ****buna*** / **bun'a* (: схв. діал. *бу̑на* 'хвилювання, війна'), похідного від звуконаслідувальних дієслів **buněti* / **buniti* 'дзижчати, ревти, підбурювати' [див. ЭССЯ, Вип. 3: 95-96].

***Vъdьna**: хорв. *Бедња*, *Bednja* – ріка, притока Драви [Липовский: 6; Gušić: 112: із сумнівами щодо висловленої раніше Ф. Безлаєм версії про похідність від **bed-* ~ *beden*, *badanj*], ст.-рос. *Бодня* – річка (бас. Москви [Кусов: 147]), рос. *Бодна* – ріка (кол. Московськ. губ. [Vasmer, Bd I: 176]). Можливо, сюди ж укр. *Бедяна* (gen. *Бедяної*) – балка, п. Самари л. Дніпра [СГУ: 36] як метапластична форма і (похідне) пол. *Biednica* – назва гідрооб'єкта [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 48].

Топонімізація відповідного апелятива (: рос. діал. *бо́дня* 'кадка з кришкою і замком замість скрині', укр. діал. *бо́дня* 'бочка з кришкою для борошна' та ін. [ЭССЯ, Вип. 3: 113]). В основі номінації лежить метафора. Щодо реалізації редукованого заднього ряду як *е*: цей тип рефлексації трапляється, наприклад, у кайкавських говірках[2].

*__Вуč__: хорв. *Бич* – болотиста ріка, ліва притока Босута ("ad fluvium *Vych*" [= *Bič*], "ad montem *Vych*", 1262 р.)[3]. З огляду на співпадіння в південнослов'янській діалектній зоні рефлексів псл. **y*, **i* в *i* ймовірно припускати топонімізацію апелятива ~ псл. **byčati* (: болг. діал. *бúча* 'шуміти; ревти', чес. *byčeti* 'ревти, мукати' [ЭССЯ, Вип. 3: 146]). Пор. **Виča* › укр. *Бýча*, *-і* – ріка, п. Звіздалі п. Ужа п. Прип'яті п. Дніпра [СГУ: 79] ~ **bučati* (: болг. *бучá* 'дуже шуміти', рос. діал. *бýчáть* 'гудіти' [ЭССЯ, Вип. 3: 74]).

Іншу етимологію гідроніма пропонує Ів. Дуриданов, який зіставляє його з формально ідентичними топонімами інших слов'янських ареалів і тлумачить як похідне від псл. **bykъ* 'бик', тобто **Bykjь* 'бичачий (потік)'[4]. Ономасіологічний бік цього пояснення цілком зрозумілий: формування географічних назв на базі відносно-посесивних прикметників, утворених від назв тварин, достатньо продуктивне у слов'янській топоніміці. Проте з боку структури швидше очікувалося б **Вуč-ьjь*, тобто повна форма **Бичи*.

*__Čьkla__: серб. *Цкла* – затоплене джерело колишнього водотоку в районі Скадарського озера [Радусиновић: 72]. Сучасна форма гідроніма демонструє регулярний у сербських і хорватських діалектах процес субституції *č* › *c*. Його врахування дозволяє побачити у вторинному *Цкла* первісне **Чкла*, звідки закономірна наведена вище реконструкція. Псл. *čьkla – субстантивований дієприкметник (perf., act.) ~ čьk-nőti (: схв. čȁknuti 'вдарити, видати звук', рос. діал. *чкнуть* 'штовхнути, вдарити когось,щось' [ЭССЯ, Вип. 4: 141]). Пор. з іншим ступенем **čeklъ / ь*, відображене у слвн. *čékelj*, gen. *-klja* 'ікло' та ін. – похідне від атематичної дієслівної основи щодо **čekati* 'колоти' [ЭССЯ, Вип. 4: 37].

Для сербської назви знаходимо відповідник тільки в західнослов'янському ареалі, пор. (похідне) слвц. *Čeklís*, 1231 р. – гідрооб'єкт (у Павецькому Штвртку) [Šmilauer: 6]. Ця форма сама по собі відтворює архаїчний ендемізм **čьkl-isъ*, на що вказує реліктова модель із суфіксальним формантом *-isъ* ~ лит. *-ysas*, *-eisas* (пор. ще чес. діал. валас. *urvis* 'негідник, бешкетник, шахрай' ~ *urvać* 'зробити щось з метою розлютити; зіпсувати')[5].

*__Čьrmьnica__: *Црмница* – ріка в Чорногорії [ЭССЯ, Вип. 4: 149], *Црмница* (*Чермница*, *Црница*) – ріка в Чорногорії, що впадає в Скадерське озеро [Головацкий: 344], пол. *Czermnica* – гідронім (бас.

Одеру [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 65]), рос. *Черемница* – два гідрооб'єкти на території колишньої Тверської губернії [Vasmer, Bd V: 117].

Чорногорський гідронім вже був у полі зору дослідників. Зокрема його залучали до лексем, на підставі яких відновлюється псл. **čьrtьnica* (: слвн. *črmníca* 'запалення селезінки', 'сип', рос. діал. (фонетично модифіковане) *черемица* 'кір') ‹ **čьrtьnъ* 'червоний' [ЭССЯ, Вип. 4: 149]. Але не йшлося про реконструкцію праслов'янського гідроніма. Російський відповідник (як і апелятив, через стадію другого повноголосся **Чьрьмьница*) дає можливість ідентифікувати **Čьrtьnica* як архаїчну водну назву, перенесену в давнину на сучасні російські землі з території первісної локалізації слов'ян. В основі номінації – вказівка на колір берегів (наприклад, акцент на присутності тут покладів червоної глини).

***Děvica**: серб. *Devica* – назва ріки (варіант до *Golema Reka*)[6], слвц. *Dyuche*, 1256 р. (*Dyuicha*, 1273 р., *Dyuche*, 1275, *Devicze*, 1323 р., суч. *Devičiansky potok*) – потік (бас. Іпля [Majtán, Žigo: 22]), пол. (в німецькій графіці) *Dewitz* – гідрооб'єкт в басейні Одри, *Dewitz See* – озеро [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 69], рос. *Деви́ца* – гідронім (кол. Тамбовськ. губ.), укр. *Діви́ця* – потік (бас. Десни), блр. *Девица* – ріки в колишній Могильовській губ. і в басейні Сожу [Vasmer, BD I: 567-568].

Наявні в літературі спроби пояснити сербську назву й гідроніми типу болг. *Девня*, д.-болг. **дѣволъ** у зв'язку з і.-є. **dheu-* / **dhēu-* – 'текти, лити, струїтися' (Ст. Младенов), а також версії його фракійського й протоіндоєвропейського походження[7] протирічать формально тотожному слов'янському пропріальному (знаходиться поза зоною фракійського ареалу) й апелятивному матеріалу, від якого, на нашу думку, не можна відривати серб. *Devica*. Пор.: ст.-сл. **дѣвица** 'дівиця, дівчина', слвн. *devíca* 'дівчина', рос. *де́ви́ца* 'будь-яка незаміжня жінка', укр. *діви́ця* 'дівиця' та ін., що сягають псл. **děvica* [ЭССЯ, Вип. 5: 19-20]. Семантика апелятивів аж ніяк не перешкоджає їх використанню в галузі гідронімії, оскільки йдеться про досить старий випадок метафоричної мотивації, що може бути підтверджений близькими аналогіями, пор., наприклад, укр. *Дівка*, *Девочка* (*Dzieweczka*) – назви водних об'єктів на території колишніх Херсонської та Подільської губ. [Vasmer, Bd I: 568]. Пор. ще вжиток цьо-

го апелятива як епітета води у російському фольклорі (смоленські й амурські діалекти; див. статтю *деви́ца* в: [СРНГ, Вип. 7: 315]).

Отже, достатньо ймовірний лексико-семантичний словотвір сербського потамоніма на базі відповідного апелятива.

***Kъrzava** / ***Kъrzavъ**: серб. *Рзава* – річка (р-н Вишеграду [Гильфердинг: 75]), *Рзâв*, gen. *Рзáва* – ріка в Ужицькому окрузі [Мичатек: 710], *Rzav* – ріка (басейн Дрину)[8]. Всі названі джерела, очевидно, фіксують один гідрооб'єкт.

Гідронім виводять з і.-є. **ard-* 'текти, лити, струменіти' (: д.-інд. *árdati* 'текти', гр. 'άρδω 'зрошувати, поливати'), наводячи для порівняння назву ріки в Болгарії *Арда*, албанський потамонім *Arzën*. Звук *-z-* (*-з-*) при цьому пояснювали як наслідок розвитку сполуки **-di-*[9]. Проте навряд чи можна задовольнитися таким тлумаченням, оскільки воно багато в чому виглядає натягнутим:

1) незрозуміло, в мовленні якого етносу відбувся перехід *-di-* › *-z-* (якщо мається на увазі слов'янський, то для сербів і хорватів тут закономірним був би рефлекс *ђ* (*đ*) або (в деяких діалектах, як у словенців) *j*);

2) і.-є. **ard-* з початковим коротким *a-* в умовах слов'янської фонетики мало б реалізуватися як **ord-* з подальшим розвитком **rad-*, як у всіх південних слов'ян; тоді очікувалася б форма **Радава*, натомість же спостерігаємо *Рзава*;

3) за такої етимології незрозуміла природа, хронологія і функції сегмента *-ава*.

Із нашого погляду, сучасні форми – результат метаплазу первісних **Крзава* / **Крзав* (*Кр-* › *Р-*). В основі реконструйованих гідронімних архетипів – субстантивовані ад'єктиви жіночого й чоловічого роду з суфіксом *-av-* від **kъrz-* (~ і.-є. **(s)ker-* 'гнути; різати'), пор.: схв. *крзав* 'пошарпаний' ‹ 'нерівний, кривий', блр. діал. *кірзавы* 'хто має криві ноги'[10]. Реконструкція прагідронімів проблематична з ареальних причин.

***Qkъrina** / ***Ukъrina** (?): *Укрина* – ріка в Боснії [Харузин: карта]. Поза межами балканського ареалу відповідники (безсуфіксні форми) знаходимо лише в польській гідронімії та білоруській ойконімії: пол. *Wkra* (у пам'ятках – *Vcra*, *Ukera*) – ріка, що впадає в Балтійське море, блр. *Укры* (3) – населені пункти ~ укр. *укро* 'важко, тяжко', *прикро* 'прикро'[11].

Топонімізація апелятива, похідного з формантом *-ina* від **ǫ-kъra*[12] чи **u-kъra*, котре містить корінь **kъr-* (варіант зі ступенем редукції

апофонії щодо і.-є. *(*s*)*ker*- ‘гнути, крутити’, ‘різати’). Базові **ǫ-kъra* / **u-kъra* можливо розглядати:

1) як *ǫ*-префіксацію відповідного кореневого імені;

2) як девербатив щодо ***u-kъrati* (praes. ***u-kor’ǫ* (?); пор. дієслово аналогічної структури **u-bьrati*, **u-berǫ*).

***Ръtina**: серб. *Тиња*, 1728 р. – ріка в р-ні Црної Гори, що в старіших документах відзначена як *Ptina*, 1725 р., а турецькі записи XVI ст. передають її назву як *Петина* (з довільним вокальним елементом у першому складі). Такий стан фіксацій гідроніма дав А. Ломі підстави для розгляду його як *Птина* ~ **pъta* ‘птах’[13]. Цілком погоджуючись із такою думкою, вважаємо, що хронологія зазначеної назви може бути достатньо давньою для того, щоб говорити про праслов’янську архаїку *Птина*, відновлюючи її первісну форму як **Pъtina*. Акт називання тут не обов’язково ґрунтувався на співвідношенні цієї лексеми з "пташиними" топонімами: виступаючи апофонічним варіантом і.-є. **peu*- / **pou*- ‘пухнути, здуватися’ (плюс *t*-детермінатив), основа **pъt*-, окрім значення ‘птах’, ‘пташеня’, могла вживатися для позначення (як у нашому випадку) бурхливого плину води (пор. російський вислів *река вздулась* (наприклад, від дощів)). Пор. у цьому відношенні рос. *Потица* – потамонім з цією ж основою[14]. Близьку структурну аналогію до псл. **Pъtina* являє лит. *Pautiẽnė* ~ *paũtas* ‘яйце’ [Vanagas: 250], буквально – ‘те, що набрякло, здулося’.

***Rybьnica**: слвн. *Rybnica* – ріка в Нижній Країні [Головацкий: 270], слвц. *Rebnyce*, 1337 р. – ріка ("in fluvio *Rebnyceuizy*", "ubi fluvius *Rebnyce*" [Šmilauer: 250]; форма *Rebnyceuizy* – наслідок мадяризації слов’янської назви за допомогою угор. *viz* ‘вода’, ‘ріка’), *Ribniche* – гідрооб’єкт [Šmilauer: 254], пол. *Rybnica* – гідрооб’єкти в бас. Одеру, Вісли та інших територій [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 240], *Rybeniz*, 1192 р., *Rybenitz*, 1210 р. – назва озера й місцевості у давніх слов’янських діалектах р-ну Мекленбургу [Jeżowa: 52: із реконструкцією **rybenica*], *Рыбница* – ріка в басейні Дністра на молдавській території[15] (ареал з асимільованими романським етносом слов’янами), ст.-рос. *Рыбница* – ріка (бас. Оки) [Кусов: 241].

Похідне від апелятива **rybьn-ica* (: слвн. *rîbnica* ‘рибне місце’ [Bezlaj, Knj. III: 177], рос. діал. *рыбница* ‘дерев’яна скриня для зберігання виловленої риби’ [СРНГ, Вип. 35: 297]) – суфіксальний варіант щодо **rybьn-ikъ* (: блр. діал. *рыбнік* ‘водойма, де розводять рибу’

[Яшкін: 168]). Пор. ще *Ribnic* (*Рибницъ*) – слов'янське місто в місцевості, що називають Нижньою Саксонією [Раич: 90].

*__Ščavьnikъ__ / *__Ščavьnica__: *Шавник* – гірська ріка в Чорногорії (південна обасть Дурмитору) [Ровинский: 114], схв. *Štavnica* – водний об'єкт [Šmilauer: 466], слвн. *Ščavnica* – ріка, права притока Мури (*Stewitzen*, 1300 р., "an der *Stentz*", 1307 р., aqua *Zienitz*, *Zainitz*, 1322 р., die *Staentz*, 1336 р.)[16], слвц. *Schtewnicza*, 1261 р., *Štiavnica*, *Ščávnica*, *Ščavník* – гідроніми [Šmilauer: 466], пол. *Szczawnik*, *Szczawnica* – гідрооб'єкти в басейнах Одеру Вісли (фіксуються й на інших територіях Польщі) [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 293], рос. *Щавник*, блр. *Шчавник* – гідроніми [Šmilauer: 466].

Назви сформовані шляхом топонімізації відповідних апелятивів, похідних із суфіксами *-ik-*, *-ic-* від ад'єктива на *-ьn-* (пор. його відбиття в польському гідронімі бас. Вісли *Szczawna* [Szulowska, Wolnicz-Pawłowska: 293]) від **ščava* (: слвн. *ščava* 'помиї', яке Й. Льовенталь слушно зіставив із слвн. *Ščavnica*, а також з гр. σκύβαλον 'сміття; гидота' ‹і.-є. **skēu-* 'бути брудним')[17]. Близького погляду дотримувалися (якщо припустити зв'язок апелятивів зі значенням 'помиї' і 'мінеральна вода' на основі семантичного розвитку 'мінеральна вода' › 'мутна, непрозора вода'› 'брудна вода, помиї' чи, навпаки, 'брудна, каламутна вода' › 'джерело з мутною мінеральною водою') й Ф. Міклошич, що розглядав словенський гідронім і спільнокореневу слов'янську топонімію як співвідносну з апелятивами на зразок слвн. *ščava* 'розлив' [Miklosich: 327; без виходу на індоєвропейський архетип], В. Шмілауер, Ф. Безлай та І. Дуриданов, які орієнтували генезу цих назв на форми типу слвн. *ščàv*, *ščáva* 'щавель', слвц. *ščava*, *ščavica*, *ščevica* і под. зі значенням 'кисла, мінеральна вода'[18]. Проте вірогідність омонімії наведених апелятивів також значна, тому однаково можливі два варіанти тлумачення гідронімів. Сюди ж укр. закарп. (Східна Словаччина) *ш'чава* 'мінеральна вода', відбите у численній місцевій топонімії [Дуйчак: 270].

Чорногорська назва демонструє вторинну форму зі спрощенням **Шч-* › *Ш-* (тобто первісно – **Шчавник*).

*__Udьrovьcь__: серб. *Удровец* – потік на південному сході від населеного пункту Брод (р-н Гори) [Џоговић 1996: 83]. Топонімізація відповідного апелятива, похідного з формантом *-ьcь* від ад'єктивної основи на *-ov-* **u-dьr-ov-*, що містить варіантну стосовно **O*(*b*)*-dьra*

(див. попередню статтю цього циклу; з оглядом літератури) префіксальну форму, пор. *udьrъ (: пол. *na udry* ‘всупереч, у бійку, у бій’ та ін. (тільки словацький та чеський приклади)[19]). Пор. ще з варіантним вокалізмом ст.-рос. *Удоры* – населений пункт [ПКНЗ: 206], рос. *Удора* – гідронім (кол. Вологодськ. губ.) [Vasmer, Bd IV: 666], слвц. *Uderiná* – місцева назва [Petrov: 71] ‹ **uder-ina*, **Udora*, **udorъ* ~ **uderǫ*, **udьrati*. Щодо фонетичного боку гідроніма, то звук *-w-* в діалектах, де зафіксовано назву, виступає регулярним субституто*м в* в інтервокальній позиції, пор. тут же топоніми *Кл’éновu* (‹ *Кленови*), *Рùдовu* (‹ *Ридови*) [Цоговић 1996: 52].

Реконструкція прагідроніма проблематична з причини ймовірності деривації назви за допомогою форманта *-ьсь* від якогось незафіксованого топоніма.

***Vojuša**: серб. *Војуша*, *Вајуша* – ріка, що локалізується на південь від Гусиня [Цоговић, 1983: 284]. Назва виникла на основі апелятива **voj-uša*, утвореного від **vojь* ‹ **viti* ‘вити, звивати’. Очевидно, випадок гідронімізації географічного терміна, пор., наприклад, генетично споріднене макед. діал. *за́виток* ‘поворот, кривизна ріки’ [Видоески: 60] ‹ **za-vi-t-ъkъ* ‹ **za-vi-tъ*(*jь*) ‹ **za-vi-ti* ‘завити’. Форма *Вајуша* репрезентує подальшу фонетичну еволюцію гідроніма, зумовлену його деетимологізацією, причиною якої могла бути втрата твірного апелятива.

[1]Форми наведено за: Duma J. Nazwy rzek lewobrzeżnego Mazowsza (z całym dorzeczem Pilicy). – Warszawa, 1999. – С. 31; [2]Чекман В.Н. Исследования по исторической фонетике праславянского языка. Типология и реконструкция. – Минск, 1979. – С. 176; [3]Дуриданов Ив. Южнославянските речни названия и тяхното значение за славянския топонимичен атлас // Славянска филология: Доклади, съобщения и статии по езикознание. – София, 1963. – Т. 3. – С. 188; [4]Там само. – С. 188-189; [5]*Sławski F.* Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego // Słownik prasłowiański / Pod red. F. Sławskiego. – Wrocław etc., 1976. – T. II. – S. 33; [6]Popović J. Bemerkungen über die vorslavischen Ortsnamen in Serbien // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1959. – Bd XXVIII / 1. – S. 110; [7]Там само; [8]Там само. – С. 112; [9]Там само; [10]Дет. див.: Козлова Р.М. Структура праславянского слова. Праславянское слово в генетическом гнезде. – Гомель, 1997. – С. 197; [11]Там само. – С. 45; [12]Праформу подано за: Козлова Р.М. Структура праславянского слова. – С. 45; [13]Лома А. Српскохрватска географска имена на *-ина*, мн. *-ине*: преглед типова и проблеме класификације // Ономатолошки прилози. – Београд, 1997. – Књ. XIII. – С. 14; [14]Див.: Шульгач В.П. Праслов’янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). – К., 1998. – С. 231-232; [15]Еремия А.И. Географические названия рассказывают. – Кишинев, 1990. – С. 163; [16]Дуриданов Ив. Южносла-

вянските речни названия. – С. 191; [17]Loewenthal J. Etymologien // Zeitschrift für slavische Philologie. – 1931. – Bd VIII. – S. 129; [18]Дуриданов Ив. Южнославянските речни названия. – С. 191; [19]Варбот Ж.Ж. Праславянская морфонология, словообразование и этимология. – М., 1984. – С. 80.

Список умовних скорочень назв джерел

Багамольнікава – Багамольнікава Н.А. Гідронімы басейна ракі Прыпяць: Структурна-семантычныя тыпы матывацыі. – Гомель, 2004.

Видоески – Видоески Б. Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик. – Скопје, 1999.

Гильфердинг – Гильфердинг А. Босния, Герцеговина и Старая Сербия // Гильфердинг А. Собрание сочинений. – СПб., 1873. – Т. III.

Головацкий – Головацкий Я. Географический словарь западнославянских и югославянских земель и прилежащих стран. – Вильна, 1884.

Дуйчак – Дуйчак М. Мікротопонімія українських сіл Східної Словаччини (лексико-семантичні групи та структура). Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – Пряшів, 1994. – Кн. 19. – С. 260-372.

Џоговић 1983 – Џоговић А. Топонимија југословенског дела Проклетија // Ономатолошки прилози / Гл. уредник П. Ивић. – Београд, 1983. – Књ. IV. – С. 225-344.

Џоговић 1996 – Џоговић А. Ономастика Горе // Ономатолошки прилози / Гл. уредник П. Ивић. – Београд, 1996. – Књ. XII. – С. 33-366.

ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков: Праслав. лекс. фонд / Под ред. О.Н. Трубачева. – М., 1974-2005. – Вып. 1-31.

Жеґуц, Піпаш – Жеґуц І., Піпаш Ю. Словник гуцульського говору в Закарпатті. – Мюнхен, 2001.

Кусов – Кусов В.С. Чертежи земли русской XVI-XVII вв. – М., 1993.

Липовский – Липовский А.Л. Хорваты (с приложением карты Хорватии, Славонии и Далмации). – СПб., 1900.

Мичатек – Мичатек Л.А. Дифференциальный сербско-русский словарь. – СПб., 1903.

НПК – Новгородские писцовые книги, изд. Археографическою комиссиею. – СПб., 1859-1910. – Т. 1-6 и указатель.

Павловић – Павловић З. Хидроними Србије. – Београд, 1996.

ПКНЗ – Писцовые книги Новгородской земли. Т. 1: Новгородские писцовые книги 1490-х гг. и отписные отрочные книги пригородных пожен Новгородского двора 1530-х гг. / Сост. К.В. Баранов. – М., 1999.

Радусиновић – Радусиновић П.С. Насеља Старе Црне Горе. Општи Дио. – Београд, 1985.

Раич – Раич И. История разных славянских народов, наипаче болгар, хорватов и сербов, из тьмы забвения изъятая, и во свет исторический произведенная. – СПб., 1795.

Ровинский – Ровинский П. Черногория в ее прошлом и настоящем. География. История. Этнография. Археология. Современное положение. – СПб., 1909. – Т. II. – Ч. 4.

СРНГ – Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф.П. Филина и Ф.П. Сороколетова. – Л.; С.-Петербург, 1966-2003. – Вып. 1-37.

СГУ – Словник гідронімів України / Ред. колегія: А.П. Непокупний, О.С. Стрижак, К.К. Цілуйко. – К., 1979.

Харузин – Харузин А. Босния-Герцеговина. Очерки оккупационной провинции Австро-Венгрии (с картою). – СПб., 1901.

Яшкін – Яшкін І. Я. Беларускія геаграфічныя назвы. – Мінск, 1971.

Bezlaj – Bezlaj F. Etimološki slovar slovenskega jezika. – Ljubljana, 1976-1995. – Knj. 1-3.

Gušić – Gušić M. Etnička grupa Bezjaci // Zbornik za narodni život i običaje. – Zagreb, 1967. – Knj. 43. – S. 7-124.

Jeżowa – Jeżowa M. Dawne słowiańskie dialekty Meklemburgii w świetle nazw miejscowych i osobowych. – Wrocław etc., 1961. – Cz. I.

Majtán, Žigo – Majtán M., Žigo P. Hydronymia povodia Ipl'a. – Bratislava, 1999.

Miklosich – Miklosich F. Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen. – Heidelberg, 1927.

Petrov – *Petrov A*. Národopisna mapa Uher podle úředního lexikonu osad z roku 1773. – Praha, 1924.

SG – Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1880-1902. – T. I-XV.

Szulowska, Wolnicz-Pawłowska – Szulowska W., Wolnicz-Pawłowska E. Nazwy wód w Polsce. Część I. Układ alfabetyczny. – Warszawa, 2001.

Šmilauer – Šmilauer Vl. Vodopis starého Slovenska. – Praha; Bratislava, 1932.

Vanagas – Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. – Vilnius, 1981.

Vasmer – Wörterbuch der russischen Gewässernamen / Begr. von M. Vasmer. – Berlin; Wiesbaden, 1961-1969. – Bd I-V.